

Prof. Postin taipumus kielihistoriallisiin kauaskantoisiin oletuksiin ilmenee erittäin rohkeaan ja samalla mukaansatempaavaankin muotoon puettuna varsinkin hänen tutkimuksessaan »From Pre-Finnic to Late Proto-Finnic. Studies on the Development of the Consonant System», joka väitöskirjan rinnalla on-

kin hänen huomattavimpia teoksiaan. Sen ansiona on ensinnäkin huolella tehty yleiskatsaus tärkeimpiin kantasuomalaisiin konsonanttimuutoksiin (17 eri äänneilmiotä, eri kappale kutakin varten), joista suurin osa on äännehistoriallisen tutkimuksemme mitä keskeisimpiä, aina astevaihtelua myöten (17. *The Origin of Gradation*, ss. 75—91). Esimerkkeinä käytetyt suomalais-ugrilaiset sana-artikkelit ovat kauttaaltaan muitten tutkijain käsialaa, uusia etymologioita ei tekijä tarjoa (ks. s. 2), mutta jo hyvin järjestettynä, monesta hajallaan olevasta lähteestä talletettuna aineskokoelmana po. tutkimuksella on suuri arvo, ja se edellyttää runsaat määrät työtä. Mutta tekijän tavoitteena (ks. s. 2) ei ole tämä yleiskatsaus, vaan sen pohjalta hän lähestyy kantasuom. konsonanttimuutosten syiden probleemia, jota ei tähän mennessä ole tutkittu, ja hän lähestyy sitä nimenomaan — kuten otsikkokin osoittaa — koko kantasuomen äännesysteemiä, struktuuriakin silmällä pitäen. Onhan P. jo aikaisemminkin usein kiinnittänyt huomiota juuri systeemi-probleemiin. Ei ole syytä eikä mahdollisuksiakaan tässä yhteydessä systemaattisesti selostella hänen upouusia kannanottojaan, meidän on rajoituttava vain muutamaiin hajanaisiin huomautuksiin. Tekijä päätyy siihen loppulokseen, että useimmat po. äänne-teenmuutoksista eivät ole käsitettävät spontaanisiksi, vaan selittyvät joko germaanisten tai balttilaisten kielten äännesysteemin tartuntoina, substituutioina, ja siis ovat peräisin samoilta ajoilta, jolloin kantasuomeen tulivat vanhimmat germaaniset ja balttilaiset lainasanat. Itse substituutioajatus on meille tuttu jo parista aikaisemmin käsitellystä Postin kirjoituksesta (olettaahan hän virossa

erästä alasaksalaista, lounaissuomessa eräitä ruotsalaisia substituutioilmioita), ja osittain väitöskirjastakin (liivin-lätin suhteet) ja hänen vepsäläis-tutkimistaan (ven.-veps.-karj. suhteet). Siitä johtuen tässä teoksessa on runsaasti germaanisen ja balttilaisen filologian alaan kuuluvaa aineistoa, jonka kelpaavaisuuden tai kelpaamattomuuden voivat lopullisesti ratkaista vain germanistit ja baltologit ja jonka käyttökelpoisuutta allekirjoittanut ei voi eikä rohkene arvostella. Lottevalta se yleensä vaikuttaa. Näin monen germaanisen ja balttilaisen substituution oletus semmoisenaan kuitenkin panee epäilemään, siksi, että se edellyttää huomattavaa ims.-balttilaista resp. ims.-germaanista muinaista seka-asutusta ja lukuisia indo-eurooppalaisia siirtoita, runsaasti kaksikielisiä kantasuomalaisia, germaaneja ja balttilaisia, jne., josta kaikesta tähänastinen tutkimus ei ole esittänyt edes laajempaa kannatusta nauttavia ja yleisemmin tunnettuja oletamuksiakaan. Kaipaamme Postin tutkimuksesta vastaavaa etnografis-historiallis-ärkeologista johdantoa, jossa po. kansojen kanssakäyminen ja sen paikakakin olisi jonkin verran määritelty. Pariin Setälän kirjoitukseen (ks. s. 6) viittaaminen ei nykyisin tyydytä, vaan olisi tarvittu syventymistä lainasuhteita yleensä ja alkukotikysymystä pohtiviin, usein ristiriitaisiin viime aikojen kannanottoihin, jotta olisi voinut luoda taustan uudelle teorialle. Kantasuomen aikaisten germaanien Posti katsoo kieleltään olleen pääasiassa kantagermaaneja (Proto-Germanic, s. 90), mutta tähänastisen lainasanatutkimuksen ainakin on onnistunut todeta vain harvoja kantagerm. lainoja ims. kielissä — lainojen enemmistön katsotaan olevan myöhemmältä ajalta. Ennen sem-

moisen taustan olemassaoloa on kannanottokin uuteen teoriaan vaikeata, olkoon se sitten miten loogillisesti tahansa eri asteissaan perusteltu. Postin perustelut ovat yleensä logiikan, äännesysteemitheorian yms. kannalta hyvin punnittuja. Esim. *š>h äänteenmuutos (ks. s. 65—66) voi olla germ. substituutiota, sillä germaanil. kielissä ei silloin ollut š:ää ja kaksikieliset germaanit saattoivat kantasuomea puhuessaan korvata sen h:lla (kysymys: miksei s:llä, joka ehdottomasti oli š:ää lähempänä?), ja edelleen se voi heiltä kantautua itse kantasuomen kantaväestönkin kieleen, jos itse germaaniin vaikutusvalta ja lukumäärä oli tarpeellisen huomattava. Samoin on oletetun kantasuom. *kš>h muutoksen germaanisella substituutiolla selittämisen laita (s. 9), samoin kantas. *tš<þ (germaaniin substituoi) *t* (itämerensuomalaisen substituoi) *m*, ks. s. 14) oletuksen, samoin palatalisaation germaanisen konsonanttisysteemin aiheuttaman häviämisen laita kantasuom. kautena (s. 29), samoin sananloppuisen *m*:n vaihtumisen (>*n*) joko germ. taikka baltt. substituutioon (s. 34), **mt*>*nt* muutoksen kaksikielisten germaaniin substituoi) *m* (s. 37), samoin on myös **ti*>*si* muutoksen selityksen laita balttilaisista kielistä substituoidun *ti*<*ti* palatalisaation välityksellä (joka sitten germaanisesta vaikutuksesta palatalisaation hävitessä sulautui kantas. *tš*-affrikaataan ja lopulta kehittyi *s*:ksi, ks. ss. 54—55) jne. Teoksen mielenkiintoisimpia osia on luonnollisesti astevaihtelua käsittelevä loppukappale: kantas. *pata*: **patan* painosuhteista johtuen eri tavalla äännettyine *t*-äänneineen korvattiin germaaniin puheessa *papa*: *padan* vaihtelulla ja sen pohjalta lopulta kantasuomalaiset kehittivät astevaihtelunsa (ks. s. 78—79). Teo-

rian heikkoutena näyttää olevan senkin, ettei se selitä geminaattaklusiilien astevaihtelua (ks. s. 80) ja viimeksi mainittu on selitettävä erikseen. Myös kantasuomen **kt*>*ht* kehitys (s. *lähteä* jne.) selitetään germ. substituutioksi (s. 40), sen etelävir. vastineen *t* (*tt*) taas luullaan selittyvän siten, että siinä murteessa jo kantasuomessa balttilaisen naapurisuuden takia **kt* säilyi kauemmin ja sitten ehkä slaavilaisesta muinaisven. vaikutuksesta substituutiin *tt*:llä tai se ehkä spontaanisesti muuttui *tt*:ksi (ks. ss. 41—43). Tämä on kuvaava esimerkki Postin selitysten fantasiapitoisuudesta, mikä on sekä kiitosta ansaitsevaa että joskus myös vaarallista. Mielelläni yhdyin hänen **kt*:n käsittelyn yhteydessä (s. 39) tekemäänsä oletukseen, etteivät vatj. *nätä*, *nättü*, *lätä* (nähdä, nähty, lähteä) muodot ole kantasuomesta asti geneettisessä yhteydessä etelävirolaisen vastaavan *t(t)*:n kanssa (*nättä?* jne.), vaikka hänen uusi selityksensä (vatj. *t* olisi lainaa etelävirosta) ei tunnu aivan onnistuneelta, koska vatjassa muuten ei ole voitu osoittaa etelävir. laina-aineita. Huomautuksia tämän valankumouksellisen teoksen johdosta kertyisi runsaamminkin (esim. huomautus siitä, että tähänastinen spontaanisen äännevuoroksen oletus eräissä tapauksissa riittää; esim. ei **m*>*n*, **mt*>*nt*, **ln*>*ll* muutosten selitykseksi ehdottomasti tarvitse mitään vierasta sysäystä, niin suuri on spontaanisten paralleelien lukumäärä muistakin kielistä, ym.), mutta riittäkööt nämä. Teoreettisesti ei ainakaan voida jyrkästi kieltää Postin substituutioteorioiden mahdollisuutta, ja »käytännöllisemmin» on noihin hämäriin kantasuomen kysymyksiin mahdotonta käydä käsiksi.